

מקורות לשיעורו של הרב ליאור אנגלמן על פי
הספר עין אי"ה לרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל
כרך שבת א' פסקאות א' וב'

א"ל ר"ח לרב, בר פחתי לא אמינא לך כי קאי רבי בהאי מסכת לא תשייליה בממכת אחריתי, דלמא " (שבת ג, ב)
לאו אדעתיה, דאי לאו דרבי גברא רבא הוא כספתיה, דמשני לך שינוייה דלאו שינוייה הוא, השתא מיהת שפיר
".משני לך

השכל יש לו חקים קבועים, שכאשר יתמלאו חוקיו יתן הוא את פריו בטח ככל ההויות הטבעיות שראוי
לסמוך עליהן. אמנם על הדברים המקריים שאין להם יסוד חקי בטבע אין להשען, אפילו אם יזדמן שיוצלו
אין לדון ממקרה אחד על חבירו. ע"כ בהיות החכם עוסק בענין המושכל הנדון, אז ודאי יוציא שכלו דבר
שלם ומתוקן. אמנם בהיותו קאי במסכת אחריתי, אז כפי דרך הרגיל הטבעי אין לבטח בתוצאות שכלו, כיון
שההתייחדות לאותו הענין שהוא אחד מהחקים הטבעיים של השכל, חסרה כאן. אמנם יזדמן כי שכל נעלה
יסקור בסקירה אחת אמתת העיון גם בענין שאין מעייניו שמה כעת, מפני שאצל הגדול כל המושכלות
הפרטיים הם מתקשרים לחטיבה אחת שלמה, והכל הוא לפ"ז מסכת אחת. אבל דבר זה אינו נחלת הכלל
באופן שיהי' חק קבוע כ"א הזדמנות בשאר רוחו של יחיד ומצויין שבבנ"א, וכל דבר מזדמן אפשר שיקרו
סבות מעכבות שלא תבא ההזדמנות בכל עת. ע"כ אין ראוי לשום קו להנהגה כ"א מה שהוא בערך חק
קבוע לשכל האנושי, דהיינו הוצאת האמת אחרי ההתייחדות הגמורה בענין הנידון. ויש בזה חסרון מוסרי
כיון דאי לאו רבי גברא רבא, כספתיה שלא יוכל להשיב, פן יארע שאותו היתרון הבא משאר רוח חוץ
לטבע הקבוע האנושי לא יופיע באיזה זמן, כיון שכל דבר יוצא מן הכלל הוא עכ"פ מקרי ונח לקבל שינוי,
ולבד החסרון המוסרי יוכל לבא ג"כ מזה לידי תוצאות של חסרון שכלי, דמשני לך שינוייה דלאו שינוייה
הוא, ואולי לא תשיג רפיון הדבר ותקבלו שלא בצדק. ולמד ג"כ שאין לסמוך על איזה הנהגה שחקי ההגיון
השכלי אינם מסכימים לה. אע"פ שהנסיון הורה שעלתה יפה איזה פעם, כי הוא רק מקרה שאינו מתמיד.
ע"כ אע"ג דהשתא מיהת שפיר משני לך, מ"מ אין לסור מן האזהרה הנוסדת על אדני משפט צדק וחק
קבוע בטבע האנושי בשכלו, שלא יתן פריו כ"א בהשלמת חקיו, שהתייחדות העיון בענין הוא אחד מהם

ומאימתי התחלת תספורת? אמר רבי אבין: משיניח מעפורת של ספרים על כתפיו, ומאימתי התחלת " (שבת ט, ב)
".מרחץ וכו', ומאימתי התחלת אכילה כו

כל דברי חכמים שעשו סייג לתורה, שקולים בשקל הקודש שעליהם אין להוסיף כמו שמהם אין לגרוע.
וכאשר החכמה האלהית שיערה איך להעמיד את כל צדדי החיים על מכונם, לבלתי הכחיד את הפעולות
המוסריות הנשגבות ע"י מיעוט רישומן במעשים, ולבלתי הכביד גם כן על החיים החומריים יותר מדאי,
כאשר ביאר דבר זה הר"מ ז"ל בשלישי ממו"נ, כן העריכו חכמים לפי מדה זו את תוכן דבריהם בעשותם
סייג לתורה, וכאשר מצאו שמספיק סייג קל, לא הכבידו אף כחוט השערה יותר אף להכביד על הרצון
האנושי ולהניעהו מחפצו

על כן, באשר מצאו שלפי מדת הערך של איסור ההתעסקות לפני תפילת המנחה בדברים שיוכלו לגרום
לה ביטול, די באסרם איסור לכתחילה שלא להתחיל, ואם התחילו אין צורך עוד לעמוד לפני חפץ האדם
השוקק לגמור את אשר החל מעסקיו החומריים, עמדו ג"כ על סוף הדעה והנטייה האנושית, כי אף אם רק
הפנה מעסקיו והכין עצמו לאיזה דבר, יקשה בעיניו לבטל את הכנתו ולהנזר ממנה, ע"כ הוציאו משפטם

הנכון כי בכלל אם התחילו אין מפסיקים, אינו דוקא ההתחלה בפועל הדבר עצמו, כ"א גם ההתחלה
בהכנות הקודמות לו, כל ענין לפי תכונתו, כי ראוי לכבד גם את הנטיה הטבעית של האדם, במקום שאין
כח מכריח מוסרי מספיק לעמוד דוקא כנגדו